

**Simposi Internacional sobre el Català al Segle XX:
balanç de la situació i perspectives**

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
SECCIÓ FILOLÒGICA
Barcelona, 24-26 d'octubre de 2007

**RESUMS DE LES PONÈNCIES
I NOTES SOBRE ELS AUTORS
—DOSSIER—**

NOTA IMPORTANT. Per una sobtada malaltia de la prof. **Christine Bierbach** (Universitat de Mannheim) ha calgut retirar del programa la seva ponència sobre *Llengües en contacte: immigració i plurilingüisme*. Per tal de no deixar desassistida aquesta temàtica, el prof. **Isidor Marí** (UOC, IEC) intervindrà en el seu lloc amb una ponència sobre *Immigració, inclusió social i integració lingüística*.

PRIMERA SESSIÓ
Moderador: JOAN A. ARGENTER

La situació demolingüística

JOAQUIM TORRES (ASOLC)

1. **Introducció**
2. **Evolució durant el segle XX:**
 - 2.1. ***La conversió del catalanisme polític en força hegemònica a Catalunya a principis del segle XX***
 - 2.2. ***La Generalitat dels anys 30***
 - 2.3. ***El franquisme***
 - 2.4. ***La Catalunya Nord i la 2a guerra mundial***
 - 2.5. ***Les grans immigracions provinents de zones castellanoparlants de l'Estat Espanyol***
 - 2.6. ***L'eclosió dels moderns mitjans de comunicació de masses***
 - 2.7. ***La generalització de la norma de subordinació al castellà en les converses***
 - 2.8. ***La ruptura de la transmissió intergeneracional del català a l'Alguer***
 - 2.9. ***La instauració d'un sistema d'autonomies territorials a l'Estat Espanyol***
 - 2.10. ***El procés de globalització i la immigració estrangera***
 - 2.11. ***El català durant el segle XX.***
3. **Situació en l'actualitat.**
 - 3.1. ***Les divergències entre els territoris***
 - 3.2. ***Els coneixements de català***
 - 3.3. ***Ús familiar***
 - 3.4. ***Altres usos***
 - 3.5. ***Relacions intragrupals i intergrupals.***
 - 3.6. ***Dinàmiques sociolingüístiques en curs***
 - 3.7. ***Prospectiva de l'evolució sociolingüística***
4. **Conclusió**

JOAQUIM TORRES I PLA (Barcelona, 1946) és president i membre fundador de l'ASOLC (Associació de Sociolingüistes de Llengua Catalana, que anteriorment es denominava Grup Català de Sociolingüística). També forma part del CRUSCAT (Institut d'Estudis Catalans). Ha fet recerques relatives a les enquestes sociolingüístiques, a l'ús lingüístic familiar i a la transmissió lingüística intergeneracional, entre altres temes. Ha participat en la majoria de les explotacions de les dades lingüístiques censals que s'han fet a Catalunya. En els últims anys, ha estat treballant en l'explotació de les dades de les enquestes EUL (Estadística dels Usos Lingüístics), efectuades en sis dels territoris de llengua catalana, i dedicades de manera especial a aprofundir en l'estudi de l'ús interpersonal. Concretament, ha estat el coordinador i coautor de l'anàlisi dels resultats de les enquestes EUL de Catalunya i d'Andorra, així com també coautor d'una obra de recent aparició on s'analitzen de manera comparativa els resultats del conjunt d'aquestes enquestes més una de coetània de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua. Aquesta obra ens permet tenir per primera vegada una visió relativament sòlida de la situació del català en tot el seu domini.

Immigració, inclusió social i integració lingüística

ISIDOR MARÍ (Universitat Oberta de Catalunya, IEC)

A partir dels darrers anys del segle XX, l'anomenada 'nova immigració' representa un canvi demogràfic de gran magnitud i d'enorme incidència en el nostre context sociolingüístic. La nova situació reclama un coneixement detallat de la població actual, la formació d'un consens social satisfactori entorn de la relació intercultural i l'adopció de polítiques adequades d'integració entre els nouvinguts i la societat receptora. El caràcter alhora local i global d'aquestes transformacions ens aconsella aprofitar les millors experiències internacionals a l'hora d'elaborar un model propi de pluralisme lingüístic i cultural. En qualsevol cas, la inclusió social i la integració lingüística són objectius i processos inseparables, com es desprèn d'un simple repàs de les polítiques d'integració que practiquen els Estats europeus i de la política conjunta que promou la Unió Europea en aquest camp.

Tenint en compte l'estreta relació que hi ha entre llengua, ciutadania i nacionalitat, és del màxim interès que les polítiques que s'adoptin en l'àrea de llengua catalana respectin el caràcter de societat distinta de la majoria estatal, com es fa en els estats compostos democràticament més avançats. La consecució de competències i recursos que permetin fer una política eficaç d'integració social, intercultural i lingüística pot ser el primer objectiu compartit pels nouvinguts i la societat receptora.

ISIDOR MARÍ (Eivissa, 1949) fou professor a la Facultat de Filosofia i Lletres de les Balears (1972-80), on va dirigir el Departament de Llengua i Literatura Catalanes. De 1980 a 1996 ocupà diversos càrrecs a la Generalitat de Catalunya: cap del Servei d'Assessorament Lingüístic (1980-88) i subdirector de Política Lingüística (1989-96). Aleshores impulsà projectes com la Junta Permanent de Català, el centre de terminologia Termcat (que dirigí de 1988 a 1997), el curs multimèdia de català "*Digui, digui*" o el Pla General de Normalització Lingüística. Des de 1989 és membre de l'Institut d'Estudis Catalans, en el qual actualment és vicepresident de la Secció Filològica. Fou coordinador del Consell Científic de la Declaració Universal de Drets Lingüístics (1996). V. <http://www.linguistic-declaration.org/>. El 1996 s'incorpora a la UOC com a director dels Estudis d'Humanitats. És un dels promotors de la xarxa Europa Diversa (www.europadiversa.org). Director de la Càtedra de Multilingüisme UOC-Linguamón.

Alguns dels seus llibres:

- *Un horitzó per a la llengua. Aspectes de la planificació lingüística*. Barcelona: Empúries, 1992.
- *Conocer la lengua y la cultura catalanas*. Palma (Mallorca): Federació Llull, 1993. Versió alemanya: *Die Katalanischen Länder. Geschichte und Gegenwart einer europäischen Kultur*. Edition Tranvia. Berlin, 2003.
- *Plurilingüisme europeu i llengua catalana*. Universitat de València, 1996.
- *Una política intercultural per a les Balears? Informe per al debat*. Palma (Mallorca): Espai de Formació Cultural, 2002.
- *Mundialització, interculturalitat i multilingüisme*, Palma: Lleonard Muntaner, 2006.

L'ús oficial: administració pública, justícia i món del dret

JAUME VERNET (Universitat Rovira i Virgili)

La intervenció, atesa la formació de qui la imparteix, tindrà una **òptica fonamentalment jurídica** i no sociolingüística. El fet que es trobi entre les primeres intervencions permet fer **balanç de la regulació jurídica de la llengua catalana i de la seva aplicació, així com fer una prospecció de les evolucions futures en tot l'àmbit lingüístic català**.

Després de centrar el contingut de la ponència i d'una referència breu als antecedents normatius i relatius al context social durant el segle XX (en especial la segona república), com a **consideracions preliminars**, el gruix de la intervenció es dedicarà, d'una banda, a aspectes generals i, de l'altra, a la concreció d'aquests en els diferents territoris del domini lingüístic català.

D'aquesta manera, primerament es farà una **presentació dels conceptes** que tenen relació amb els distints règims juridicolingüístics, que s'han anat assentant en els darrers 30 anys, tant en l'àmbit internacional (protecció de minories) com els dels corresponents estats implicats (regulació de les llengües oficials i promoció de llengües minoritàries); així mateix s'indicaran les **diferències de règim** més notables (des de l'absència cap mena de regulació fins a la profusió normativa) i les **característiques comunes** més rellevants (la normalització des de la perspectiva jurídica).

A continuació, s'examinarà la regulació i l'aplicació d'aquestes nocions i criteris generals i específics **als diferents territoris**; això és, a Andorra, a l'Alguer, a Catalunya del Nord, al Carxe, a la Franja de Ponent, al País Valencià, a les Illes Balears i a Catalunya, fent especial menció al que és l'objecte principal de la ponència: **els usos oficials públics**, en les institucions, l'administració pública, en l'àmbit de la justícia i, en general, en el món del dret.

Finalment, es proposaran unes **conclusions** en relació amb els reptes més immediats que en l'àmbit encomanat és necessari afrontar.

JAUME VERNET. **Doctor en Dret**, Universitat de Barcelona. **Estades d'investigació a Florència, Viena i Salzburg**. Professor a la Universitat de Barcelona i ara a la URV. Actualment **catedràtic de Dret Constitucional** en serveis especials, per haver estat nomenat **membre del Consell Consultiu** de la Generalitat de Catalunya (2004-2007).

Publicacions: Ha realitzat un total de **139 publicacions** (7 llibres complets i 82 capítols de llibres o articles, entre d'altres). Secretari de la **Revista Llengua i Dret**. Majoritàriament s'ha dedicat al **dret lingüístic**, però també a l'estudi dels estats descentralitzats i federals, al dret europeu i al dret ambiental. Entre les darreres publicacions més rellevants cal citar: Coordinador i autor, *Dret Lingüístic*, Valls, Cossetània, 2003; i Coautor amb R. Punset, *Lenguas y Constitución*, Madrid, IUSTEL, 2007.

Altres: Ha estat **degà de la Facultat** de Ciències Jurídiques de la URV (1992-1996), membre de la **Comissió Jurídica Assessora** de la Generalitat de Catalunya (1998-2004) i membre del **Consell Supervisor del TERMCAT** a proposta de l'IEC (2000-2004).

SEGONA SESSIÓ
Moderadora: MARIÀNGELA VILALLONGA

L'educació infantil i primària

JOAN PERERA (Universitat de Barcelona)

Potser és en l'àmbit educatiu, i especialment en les etapes de l'educació infantil i primària, on la presència de la llengua catalana ha experimentat un canvi més substancial al llarg del segle XX, de forma destacada en els darrers decennis. Efectivament, si el segle començava amb un sistema educatiu íntegrament en les llengües estatals (castellà, francès i italià), es tancava amb una catalanització gairebé total o molt significativa en la major part dels Països Catalans (Andorra, Catalunya, Illes Balears i País Valencià), mentre que a la resta s'havien fet passos notables en la mateixa direcció (Franja d'Aragó, Catalunya Nord i l'Alguer). La incidència d'aquest fet entre la població és encara més significativa, si es té en compte que el canvi en els usos lingüístics en aquest àmbit ha anat paral·lel a una altre canvi no menys rellevant: el de la universalització de l'educació primària (i, darrerament, també de la infantil), amb la qual cosa s'ha passat d'una situació en què la major part de la població era catalanoparlant, però analfabeta en la seva llengua, a una altra en què la majoria de la població, independentment de la seva llengua familiar, que en molts casos no és la catalana, ha estat escolaritzada en català.

Aquestes dades generals, que indiquen una evolució positiva innegable, no han d'amagar, però, altres fets que dibuixen una dinàmica molt més complexa. L'evolució, al llarg del segle i afectant de forma diversa els diferents països, ha passat per etapes convulses i vacil·lants marcades per fortíssimes sotragades polítiques i econòmiques (dictadures, guerres, períodes de recessió econòmica, polítiques directes de repressió lingüística i cultural...); ha estat constreta per unes dinàmiques socials (moviments migratoris d'unes magnituds sense precedents en la història, principalment, canvis en els hàbits de relació interpersonal, etc.) que han comportat que l'augment en el coneixement de la llengua catalana no hagi anat acompanyat d'un augment significatiu dels àmbits d'ús; ha vist com els progressos tècnics i científics generaven unes dinàmiques polítiques, socioeconòmiques i culturals (globalització, internet...) que modificaven tots els àmbits de la vida pública i privada, inclosos evidentment els lingüístics i educatius. És fonamentalment en aquests aspectes on se centrarà la ponència, que, a partir d'una referència breu als antecedents històrics, intentarà descriure i revisar críticament la situació de la llengua a l'educació infantil i primària en el darrer quart de segle i analitzar-ne les expectatives i els reptes de futur.

JOAN PERERA I PARRAMON és doctor en Filologia Catalana i professor titular de Didàctica de la Llengua i la Literatura. Especialista en ensenyament de la llengua en contextos multilingües, desenvolupa les seves tasques docents a la Facultat de Formació del Professorat de la Universitat de Barcelona, on dirigeix el Màster de Recerca en Didàctica de la Llengua i la Literatura.

És coordinador del Grup de Recerca per a l'Estudi del Repertori Lingüístic (GRERLI), que té com a línies de recerca principals: els aspectes lingüístics i didàctics del contacte de llengües, l'educació plurilingüe i l'adquisició i aprenentatge en situacions multilingües, àmbits sobre els quals ha editat diverses publicacions (*Plurilingüisme i educació: els reptes del segle XXI*, *L'educació lingüística en situacions multiculturals i multilingües*, etc.). Com a responsable de l'àrea de Llengües i Educació de l'ICE de la Universitat de Barcelona, coordina diverses activitats relacionades amb aquest àmbit (Curs de Postgrau en Educació Plurilingüe, Seminari sobre Llengües i Educació, Eduling: Revista-fòrum sobre plurilingüisme i educació) i participa en comitès científics i organitzadors de diversos congressos i jornades.

L'educació secundària i la formació professional

ERNEST QUEROL (Universitat Oberta de Catalunya)

La ponència es divideix en dues parts: d'una banda es presenta l'evolució dels percentatges d'ensenyament en català a cadascun dels Països Catalans i, de l'altra, s'analitzen els estudis empírics que permeten descriure, explicar i predir les diferents situacions sociolingüístiques. Així, en la primera part s'emmarca l'ús de la llengua catalana en aquests nivells d'ensenyament en el darrer quart del segle XX amb una llambregada a la resta d'aquesta centúria, fixant-se especialment en la República i en la Dictadura franquista. En primer lloc es descriuen els usos lingüístics amb les dades oficials de què es disposa. En segon lloc, s'analitzen els diferents contextos sociolingüístics tot agrupant-los en tres blocs, segons el tarannà dels diferents governs: els territoris on es bandeja el català d'aquests àmbits educatius, els que simulen que actuen per estendre'n la presència, però s'enfonsen en les paradoxes de la hipocresia i, finalment, els que malden per abraçar-hi tots els àmbits d'ús del sistema educatiu, però que es debaten entre els mites en contacte del poder màgic de l'ensenyament i el de la impossibilitat d'aquest de redreçar la situació sociolingüística actual.

La segona part se centra en els estudis empírics. En primer lloc, mitjançant els resultats de les enquestes passades per l'autor a les set demarcacions on es parla català, es descriuen i expliquen els usos i les representacions d'aquesta llengua dels estudiants i se subratlla el paper fonamental de l'orientació lingüística dels centres d'ensenyament en els resultats. En segon lloc, se'n mostra l'evolució a Catalunya amb tres recerques dutes a terme en moments diferents: 1993-2000-2004. Per a completar aquestes investigacions es presenten les dades del darrer estudi sociodemogràfic i lingüístic realitzat pel Consell Superior d'Avaluació del Sistema Educatiu de Catalunya l'any 2006. En tercer lloc, a partir de l'índex de discontinuïtat creat per l'autor, s'analitza la mobilitat lingüística dels estudiants i es prediu l'evolució dels usos i de les representacions a tots els Països Catalans. Finalment, s'esbossen les actuacions necessàries en el segle XXI per augmentar la presència del català tant en els sistemes educatius i en el professorat com en els usos dels estudiants d'aquests nivells.

ERNEST QUEROL PUIG és doctor en Filologia Romànica per la Universitat de Barcelona, màster en Tècniques d'Investigació Social Aplicada i professor de Sociolingüística Catalana a la Universitat Oberta de Catalunya. Va exercir de director de l'extint Institut de Sociolingüística Catalana i de professor de secundària. El seu principal àmbit de recerca ha estat la sociologia del llenguatge i, especialment, els processos de substitució lingüística, sobre els quals ha elaborat un nou model teòric fonamentat en la psicologia social i en les matemàtiques, que ha corroborat amb àmplies recerques empíriques en l'àmbit de l'ensenyament secundari a cadascun dels Països Catalans. La del País Valencià ha estat publicada en el llibre *Els valencians i el valencià: usos i representacions socials*. De la resta, i sobre altres temàtiques, n'ha publicat més d'una cinquantena d'articles a les principals revistes de sociolingüística i a actes de congressos. Els seus dos darrers llibres són: *El coneixement del català. Anàlisi sociolingüística del Cens de Població de 2001 de Catalunya* i *Llengua i societat als territoris de parla catalana a l'inici del segle XXI*, d'aquest darrer n'ha estat autor i coordinador.

L'ensenyament universitari i la recerca

JOSEP M. BRICALL (Universitat de Barcelona)

Les ruptures del sistema universitari català. La tradicional universitat espanyola i el paper de la recerca. Els intents de reforma universitària. La Universitat Autònoma de Barcelona (1933-1939). La Llei de Reforma Universitària de 1983. Efectes d'aquests avatars sobre l'ús de la llengua.

La utilització del català en les universitats catalanes. En la docència i en els estudis de doctorat. L'ús oral. Els suports a l'ensenyament. Característiques generals i tendències.

El problema específic de la recerca. La universalització de la recerca i la comunicació científica. La competència entre universitats. La possible col·laboració entre universitats: les xarxes universitàries.

La incidència dels programes europeus, especialment el programa *Erasmus*. L'augment de la mobilitat. L'establiment de l'Espai Europeu d'Ensenyament Superior.

Consideracions sobre el balanç de la situació i perspectives. Els condicionants. L'abast d'una política lingüística en l'àmbit de l'ensenyament superior.

JOSEP M. BRICALL (Barcelona, 1936)

- «Universidad. Siglo XXI. Europa y América Latina. Regulación y financiamiento» (in col. J. J. Bruner. Cinda-Columbus- Paris 2000.
- «Buts et méthodes de la coopération en réseaux» (in collaboration. CRE-Action n° 99, Genève 1992/3.
- «Un réseau euro-latino-américain pour le développement institutionnel des universités» CRE-Action n° 100, Geneva 1992/4.
- «Università in dialogo» (Keynote speech- Pisa 23-26 November 1994 «The European Responsibility of the Universities») - Universitas. Studi e documentazione di vita universitaria -XVI n. 2- aprile-giugno 1995.
- «Flexibility and Change: two necessary conditions for the universities» - CRE-Action n. 106- 1995.
- «Universities and the challenges of lifelong learning: new learners, new teaching structures, new services» in «Meeting of Directors General for Higher Education and Presidents of rectors» conferences in Halmstad, Sweden, 6-8 May 2001- Ministry of Education and Science, Sweden.
- «Some recent trends in the Universities». - Seminarium.-Nova Series.Anno XLI- N.1. -Ianuarii-Martii-2001.
- «Change and Convergence in European Universities»- in «European Universities: Change and Convergence?»- Edited by M.Dewatripont, F.Thys-Clement,L.Wilkin- Editions de l'Université de Bruxelles- 2002.
- Intervista a Josep Bricall- in «La scuola della nuova Spagna».-Firenze 2002.
- «La Universidad y la tradición humanista»- Revista de Educación- enero-abril 2003.
- University Institutional Autonomy»- in «Case Studies. Academic Freedom and University Institutional Responsibility in Portugal»-Bononia University Press- 2003.

TERCERA SESSIÓ
Moderadora: MARIA JOSEP CUENCA

Els mitjans de comunicació i les noves tecnologies

JOSEP GIFREU (Universitat Pompeu Fabra, IEC)

Aquesta ponència pretén oferir un balanç documentat i contrastat de l'evolució que ha seguit la normalització del català en els mitjans de comunicació de masses (MCM) i les noves tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) des de la Transició política a l'Estat espanyol fins al present. L'amplitud de l'objecte d'atenció i d'avaluació obliga a una certa reducció dels indicadors i dels moments més significatius que es tindran en compte per al conjunt del domini. En primer lloc, abordarà les polítiques de la llengua que han afectat més decisivament la incorporació o no del català als MCM i a les TIC. En segon lloc, les principals fites aconseguides en el camí d'accés del català als diversos mitjans. En tercer lloc, una panoràmica descriptiva i evolutiva per cada mitjà –premsa, ràdio, televisió, cinema, publicitat, noves tecnologies *off line* i *on line*– respecte del grau de penetració/accés del català durant les tres darreres dècades. I a mode de conclusions per estimular el debat públic i l'acció normalitzadora dels diferents agents, la ponència acabarà argumentant un quadre de punts febles i de punts forts sobre la visibilitat mediàtica del català en la conjuntura actual.

JOSEP GIFREU I PINSACH (Palol de Revardit, 1944) és catedràtic de teoria de la comunicació a la Universitat Pompeu Fabra (Barcelona), on fou degà-fundador dels Estudis de Comunicació Audiovisual (1993-2000) i on és coordinador del grup de recerca UNICA. És director de *Quaderns del CAC* (des de 2001 fins al present), i fou vocal del Consell de l'Audiovisual de Catalunya de 1997 a 2000. És membre numerari de l'Institut d'Estudis Catalans (Secció Filològica) des de 1993. Investigador i assessor en polítiques de comunicació i de cultura, d'entre la seva obra destaquen: *Sistema i polítiques de la comunicació a Catalunya* (1983), *El debate internacional de la comunicación* (1986), *Comunicació i reconstrucció nacional* (1989), *Estructura general de la comunicació pública* (1996), *El meu país. Narratives i combats per la identitat* (2001) i *La pell de la diferència. Comunicació, llengua i cultura des de l'espai català* (2006). Ha dirigit diverses obres col·lectives com *Construir l'espai català de comunicació* (1991), *La campanya més disputada* (2001) i *De Pujol a Maragall. Comunicació política i comportament electoral a les eleccions catalanes de 2003* (2007). Col·labora habitualment als diaris *Avui* i *El Punt* i al setmanari *El Temps*.

Els llibres i les indústries culturals

FRANCESC PARCERISAS (Universitat Autònoma de Barcelona)

Abans de parlar del llibre cal tenir en compte, al llarg del s. XX, els canvis demogràfics i el creixement de l'alfabetització. Aquests dos fenòmens cal relacionar-los també amb la immigració i la repressió del català.

el món del llibre ha avançar espectacularment, des del punt de vista industrial. Barcelona i Catalunya han estat centres editorials importantíssims, sobretot en castellà. La producció en castellà ha emparat sovint a la producció, més minça, en català.

Els daltabaixos històrics han tingut un paper fonamental en l'evolució del llibre català; n'és el paradigma l'època de la postguerra.

La refeta editorial catalana, als anys 60, va ser un breu miratge. La puixança de la indústria en castellà (a Catalunya i a fora) va aprimar els segments de públic consumidor del llibre en català. La concentració editorial a partir del anys 70 i la destrucció del espai cultural únic català per part dels diferents Governos espanyols han acabat d'aprimar el mercat. Els efectes de la "globalització" (o mercantilització) han estat igualment greus.

La nombrosa producció de títols, l'èxit espectacular i internacional de la Diada de Sant Jordi, alguns grans tiratges de certes obres, la presència a Frankfurt, o l'existència d'institucions de promoció lloables com l'IEC, l'AELC, la ILC, o el PEN Català no ens pot fer oblidar l'escarransida realitat social del llibre en català.

Els problemes de distribució, emmagatzematge, llibreria, rotació de novetats, existència de fons, etc., són avui més greus que mai.

La manca d'una política ferma de lectura a les escoles i l'aparició de les noves tecnologies audiovisuals han agreujat encara més els aspectes negatius de la situació del llibre català.

FRANCESC PARCERISAS (Begues, 1944) és poeta, traductor i crític. És llicenciat en Filosofia i Lletres per la Universitat de Barcelona i amplià els seus estudis a la Universitat de Bristol. Ha publicat diversos llibres de poemes i d'assaig. És professor a la Universitat Autònoma de Barcelona. Ha estat director de la Institució de les Lletres Catalanes (1998-2004). Entre els seus llibres d'assaig cal esmentar *L'objecte immediat* (1992) i *Traducció, edició i ideologia* (1997).

El món socioeconòmic i associatiu

JOAN SOLÉ CAMARDONS (ASOLC)

La ponència s'estructura en quatre apartats. En el primer, s'exposen les fonts utilitzades i les limitacions del conjunt d'estudis i informes analitzats.

En el segon, s'analitzen les relacions entre la llengua i el món socioeconòmic des de diversos punts de vista. Així, els usos i les actituds lingüístics dels ciutadans com a consumidors es comparen amb els comportaments lingüístics de les empreses i també amb els coneixements de català dels professionals i treballadors. Sempre que es disposin de dades es diferencien entre grans empreses, mitjanes i petites, i també per territoris de tot l'àmbit lingüístic. També es posa l'èmfasi en determinats sectors lingüísticament productius (comerç, restauració i altres serveis).

En el tercer apartat es presenten les dades sociolingüístiques de diversos estudis sobre federacions d'entitats, i sobre clubs i entitats esportives. També s'informa sobre l'ús oral del català com a llengua d'identificació i d'adequació d'entitats de diverses ciutats de Catalunya.

Finalment, es fa una reflexió més enllà de les dades sobre la política lingüística al món econòmic i associatiu. El món empresarial es mostra reticent a obligacions lingüístiques argumentant sobretot raons econòmiques, però igualment es mostra contrari gairebé a qualsevol intervenció de l'administració en el mercat. Quins arguments es fan servir per a la utilització o no del català? Quines pràctiques poden ser útils per a una gestió lingüística on el català no tingui un paper subordinat? En el nou context d'una economia avançada, oberta i de serveis, la gestió adequada del multilingüisme –atribuint a la llengua pròpia el lloc central que li correspon— esdevé essencial i determinant, per tal de satisfer al mateix temps la responsabilitat social amb l'entorn immediat i les exigències del mercat.

JOAN SOLÉ CAMARDONS (Oliana, 1955). Llicenciat en Geografia i Història (Universitat de Barcelona). Màster en Planificació i Serveis Lingüístics. (Universitat de Barcelona). Màster de Tècniques d'Investigació Social Aplicada -TISA (UB, UAB i COLPIS)

Coordinador tècnic del pla general de normalització lingüística de la Generalitat de Catalunya. Coordinador del *Programa tipus de normalització lingüística*. Coautor de *Indexplà: Programa d'anàlisi lingüística de plans a les organitzacions* i de *Ofercat: Indicadors sobre l'oferta territorial de català*.

Activitats professionals actuals: Responsable d'indicadors i estudis sociolingüístics de la Secretaria de Política Lingüística del Departament de la Vicepresidència de la Generalitat de Catalunya. Membre del consell de redacció de *Llengua i Ús* i de *Noves SL Revista de Sociolingüística* i de l'Associació de Sociolingüistes de Llengua Catalana (ASOLC). Actualment treballa en temes relacionats amb sociolingüística, joventut, societat de la informació, activitat econòmica i processos d'avaluació de la política lingüística. Responsable tècnic del Sistema d'Indicadors Lingüístics de la Secretaria de Política Lingüística.

Articles i publicacions relacionats amb planificació lingüística i sociolingüística

«Els usuaris lingüístics com a consumidors» a *Màrqueting lingüístic i Consum*. Trípod, ed. 2006.

«El Sistema d'Indicadors Lingüístics (SIL): finalitat i característiques generals» *Noves SL. Revista de Sociolingüística*, estiu 2003. Direcció General de Política Lingüística.

«Etiquetar en català» *Llengua i ús* núm. 25, tercer quadrimestre de 2002.

«La política lingüística empresarial a quatre cadenes d'alimentació» *Llengua i ús* núm. 22, tercer quadrimestre 2001.

«La llengua als supermercats i hipermercats de Catalunya, l'any 2000» *Llengua i ús* núm. 19, tercer quadrimestre de 2000.

«Els usos lingüístics a les indústries elaboradores de vi i cava» a *Llengua i ús* núm. 15, segon quadrimestre de 1999.

Programa tipus: com elaborar un programa de normalització lingüística en una organització (any 1991), Direcció General de Política Lingüística i el Consorci per a la Normalització Lingüística, 1991

Indexplà: Programa d'anàlisi i avaluació de plans a les organitzacions, Consorci per a la Normalització Lingüística, 1997.

«La llengua de la publicitat exterior a Barcelona» a *Llengua i ús* núm. 12, primer quadrimestre tercer quadrimestre de 1998.

QUARTA SESSIÓ
Moderador: ISIDOR MARÍ

Llengua, cultura, nació: els Països Catalans i l'Estat-nació

MICHEL LEIBERICH (Universitat de Perpinyà)

El dret dels pobles de formar Estats es desprèn directament de les idees del *Siècle des Lumières*: les fronteres arbitràries, tallades per baionetes o aliances matrimonials, haurien de ser reemplaçades per fronteres naturals. És amb aquesta lògica que els patriotes de l'Europa central de principi del segle XIX somniaven –potser d'una manera excessivament ingènua– un continent europeu constituït per nacions lliures i solidàries que es definirien tot naturalment per la llengua i la cultura.

Nogensmenys, els grans Estats nació dels dos darrers segles han aplicat aquests drets d'una manera “cínica”, per utilitzar una expressió del filòsof Peter Sloterdijk. Tot atribuint-se aquest dret de formar un Estat, el neguen obsessivament a altres pobles quan consideren els propis interessos polítics i econòmics amenaçats.

Per a aconseguir llurs objectius van aprofitar àmpliament els mecanismes complexos de les identitats col·lectives: molt sovint, els pobles que veuen la seva cultura menyspreada, reprimida i escarnida, no s'assumeixen com a nació i arriben fins i tot a identificar-se amb la estructura estatal repressiva d'una manera gairebé neuròtica. Els traumatismes col·lectius creen neurosis col·lectives, com ho descriu Freud als seus escrits sobre la formació de les civilitzacions humanes. L'espai català és un terreny especialment interessant per a estudiar aquesta mena de fenòmens.

La qüestió de l'existència –lingüística, cultural o fins i tot política– dels Països Catalans és una qüestió cabdal per al futur d'Europa: serà una nova Europa en concordança amb l'esperit “*éclairé*” i democràtic o bé aquesta romandrà enfangada en les pitjors derives antidemocràtiques dels dos segles passats?

MICHEL LEIBERICH és *maître de conférences* a la Universitat de Perpinyà. Professor als departaments d'història, d'hebreu i de germanística de la Universitat Paris 8 i als departaments de Llengües Estrangeres Aplicades de les Universitats de Besançon i de Perpinyà. Col·laborador del laboratori de recerca “Història i literatura dels països de llengües europees” de la universitat de Besançon i del Centre de Recerca de les civilitzacions estrangeres en el món contemporani de la Universitat de Clermont-Ferrand.

Últims articles: «La política antipolonesa a Alemanya de 1871 a 1914», «Història local i identitat», «Le tiers assassiné. Antisémitisme et totalitarisme», «Exil et mémoire dans l'histoire de l'humanité», «Memòria col·lectiva i història local», «Les rapports d'interconnexion entre identité collective, religion et psychanalyse chez Freud».

Normativització (I): l'IEC, unitat i variació

JOAN MARTÍ I CASTELL (Universitat Rovira i Virgili, IEC)

La ponència no es proposa entrar en les discussions entorn de la presència de la variació en el procés de codificació que duu a terme la SF de l'IEC, ja que sovint responen més a sentiments personals que no pas a anàlisis objectives, i, doncs, no tenen altra transcendència que la de les anècdotes. Intentaré seguir el concepte de *llengua nacional* de Pompeu Fabra, ja que ell sí que desenvolupa, al meu entendre, una tesi sobre la relació unitat/variació. La base de la meua intervenció és que, no existint cap mesura que pugui fixar objectivament quanta variació dialectal hi ha d'haver en la codificació d'una llengua, el seu tractament esdevé inevitablement ideològic i polític. Fabra deixà molt clar que en la reclamació de la presència dels diversos dialectes en la preceptiva hi ha el risc de la secessió a través del localisme. Entengué que la llengua literària està de fet per damunt de la variació, que llengua i dialectes són dues realitats més distanciades que no pugui semblar superficialment. I, en aquest sentit, no amagà que la reivindicació dels diversos parlars pot conduir a una fragmentació permanent, pròpia de la situació en què no s'ha produït l'homogeneïtzació que ha de caracteritzar qualsevol llengua nacional.

JOAN MARTÍ I CASTELL (Tarragona, 1945). Catedràtic de la Universitat de Barcelona. Catedràtic de la URV. Primer rector de la URV. Primer president de la xarxa d'universitats Institut Joan Lluís Vives. President de la SF de l'IEC. Un dels investigadors principals de *l'Atles lingüístic del domini català*. Membre fundador del Grup Català de Sociolingüística. President de l'àrea científica *Llengua i ensenyament* del *Segon Congrés Internacional de la Llengua Catalana*. Membre del Consell Supervisor de la Xarxa CRUSCAT. Membre de la Comissió Permanent del Consell Social de la Llengua Catalana de la Generalitat de Catalunya. Membre del Consell de Direcció del Centre de Terminologia (TERMCAT). Membre de la Junta Consultiva de la URV. Membre del Consell Assessor del Centre de Temes d'Estudis Contemporanis del Departament de la Vicepresidència de la Generalitat de Catalunya. Membre del Consell de Redacció d'*Estudis Romànics*.

Algunes publicacions:

- Contribució a l'estudi del dialecte occidental* (1970)
- El català medieval. La llengua de Ramon Llull* (1981)
- Diccionari de locucions i de frases fetes* (amb J. Raspall) (1984)
- Documents d'història de la llengua catalana* (amb J. Moran) (1986)
- Diccionari d'homònims i parònims* (amb J. Raspall) (1988)
- Gramàtica històrica. Problemes i mètodes* (1990)
- L'ús social de la llengua catalana* (1992)
- El Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana. Significació sociolingüística* (1993)
- Els orígens de la llengua catalana* (2001)
- Institut d'Estudis Catalans: del Dictamen acord de 1907 als Estatuts de 2001* (2002)
- Estudi lingüístic dels Usatges de Barcelona* (2002)

Normativització II: onomàstica, lexicografia, terminologia

M. TERESA CABRÉ CASTELLVÍ (Universitat Pompeu Fabra, IEC)

L'onomàstica, la lexicografia i la terminologia tenen un punt en comú: les tres matèries fan referència al lèxic, si bé cadascuna se centra en l'estudi i les aplicacions de tres objectes lèxics diferents. L'onomàstica s'ocupa dels noms propis, la lexicografia del lèxic en general i la terminologia del lèxic d'especialitat. Aquesta delimitació aparentment tan clara amaga una gran complexitat teòrica i aplicada, complexitat que es projecta en encavalcaments en el seu vessant aplicat. Els tres camps, a més, no se situen ben bé en un mateix pla: mentre que l'onomàstica i la terminologia, com es pot deduir de la seva pròpia denominació, fan referència a dues branques de la lexicologia centrades en l'estudi i el treball de dos subgrups del lèxic; la lexicografia representa el vessant aplicat dels estudis lexicològics.

L'Institut d'Estudis Catalans s'ocupa a través de la Secció Filològica de tots tres camps, si bé en cadascun dels quals hi té un paper diferent. Diferent és també el valor de la norma aplicada a cada una d'aquestes matèries. Seguirem en aquesta ponència l'esquema que suggereix el títol d'aquest simposi: farem un balanç de l'estat dels treballs institucionals en onomàstica, lexicografia i terminologia i a continuació suggerirem alguns elements de futur.

Iniciarem l'exposició amb una breu reflexió sobre la noció de normativa aplicada a cada un dels tres àmbits amb la finalitat de mostrar les diferències d'abast de la norma en cadascun. Entrarem després en cada un dels tres àmbits seguint un mateix esquema:

- Precedents
- Estat actual
- Valoració
- Sugeriments de cara al futur.

El nostre objectiu fonamental és oferir un panorama sintètic de la situació de l'obra feta per l'IEC o amb la participació de l'IEC en matèria d'onomàstica, lexicografia i terminologia, fer-ne una valoració i assenyalar vies de treball futur i possibles desarticulacions que es podrien prendre en consideració.

MARIA TERESA CABRÉ CASTELLVÍ (l'Argentera, Baix Camp, 1947). Doctora en Filologia Romànica per la Universitat de Barcelona. Catedràtica de Filologia catalana de la Universitat Pompeu Fabra i professora de Lingüística i Terminologia en la Facultat de Traducció i Interpretació d'aquesta Universitat. Actualment dirigeix l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada de la Universitat Pompeu Fabra i és membre electe de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans. Ha rebut la medalla al mèrit científic Narcís Monturiol de la Generalitat de Catalunya i el Premi Internacional E. Wüster per la seva contribució a la investigació en terminologia.

Va participar en la creació del TERMCAT i en va ser-ne la primera directora (de 1984 a 1988). Va crear el Servei de Llengua Catalana de la Universitat de Barcelona, del qual va ser directora de 1989 a 1993. Va ser vicerectora de recerca de la Universitat Pompeu Fabra de 1994 a 1998. Va coordinar, des de la direcció de les Oficines Lexicogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans, l'elaboració de la primera edició del

Diccionari de la Llengua Catalana i es va ocupar de la redacció del pla de la segona edició. Va ser una de les promotores del Centre de Referència en Enginyeria Lingüística (CREL), del Pla de Recerca de Catalunya, i en va ocupar la direcció des de 1998 fins al 2000.

M. Teresa Cabré va ser la creadora de l'Institut Universitari de Lingüística Aplicada (IULA) de la Universitat Pompeu Fabra i en va ser directora des de 1994 a 2004. En el marc de l'IULA, és la investigadora principal del grup *Lèxic, Terminologia i discurs especialitzat* (IULATERM), reconegut com a grup de recerca consolidat en el III Pla de Recerca de Catalunya, de la Generalitat de Catalunya. Ha obtingut, en nom del grup, nombrosos projectes finançats.

Està implicada en organismes internacionals com RITERM (Red Iberoamericana de Terminologia), REALITER (Red Panlatina de terminología) i AET (Asociació Europea de Terminologia). Actualment, presideix AETER (Asociación Española de Terminología).

Forma part del consell científic de diverses revistes nacionals i internacionals, com ara *LSP and Professional Communication journal*, *MOTS*, *Terminology*, *Sendebat*, *Cahiers de Linguistique sociale*, etc.

Entre els seus llibres és de destacar, pel que fa a la difusió:

Lexicologia i semàntica. Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1985, en col·laboració amb Gemma Rigau.

Catàleg de diccionaris catalans (1940-1988). Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona, 1991, en col·laboració amb Mercè Lorente.

A l'entorn de la paraula. Qüestions de lexicologia. València. Publicacions de la Universitat de València, 2 vols.

I sobretot: *La terminologia. La teoria, els mètodes, les aplicacions*. Barcelona, Empúries, 1992, publicat en espanyol el 1993 (Barcelona, Antártida), en francès el 1998 (*La terminologie. Théorie, méthode et applications*. Traducció i adaptació de Monique C. Cormier i John Humbley. Prefaci de Jean-Claude Corbeil. Ottawa: Les presses de l'Université d'Ottawa y París: Armand Colin) i en anglès el 1999 (*Terminology. Theory, Methods and Applications*. Edició de J. C. Sager. Traducció de J. DeCesaris. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company).

La terminología. Representación y comunicación. Una teoría de base comunicativa y otros artículos. Barcelona, Institut Universitari de Lingüística Aplicada, 1999.

CINQUENA SESSIÓ
Moderador: MODEST PRATS

El món de les llengües

GEORG KREMnitz (UNIVERSITAT DE VIENA)

El 1907 la situació (socio)lingüística del món era bastant diferent a la d'avui. La comunicació enumera, en primer lloc, algunes evolucions generals, com demogràfiques, polítiques i lingüístiques, i, tot seguit, assenyala alguns canvis sociolingüístics generals. En tercer lloc, proposarà els perfils, molt generals, d'una història sociolingüística inexistent d'aquest darrer segle, i finalment assajarà de mostrar la situació canviant del català en aquest món en evolució contínua.

GEORG KREMnitz (Ellwangen, Alemanya, 1945) és catedràtic de Filologia Romànica a la Universitat de Viena. Ha publicat nombrosos estudis sobre l'occità, el català i el crioll, en revistes i publicacions diverses. Entre els seus llibres cal destacar *Die ethnischen Minderheiten Frankreichs* (1975), *Sprachen in Konflikt* (1979) —la introducció del qual fou publicada en català a *Treballs de Sociolingüística Catalana*, núm. 3 (1980)— i *Gesellschaftliche Mehrsprachigkeit* (1990), una interpretació en clau sociolingüística del fenomen del contacte de llengües, traduïda al català amb el títol *Multilingüisme social* (1993). És membre de l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes.

Taula rodona: *L'ús interpersonal*

Moderador: FRANCESC VALLVERDÚ (IEC)

TEMARI

Els quatre participants a la Taula rodona seguiran un mateix canemàs o qüestionari per tal de poder comparar més fàcilment les diferents situacions dins els Països Catalans: coincidències i divergències entre els quatre territoris representats. Com a qüestionari bàsic es podria proposar el següent:

- Com funcionen les normes de tria lingüística en el vostre territori? Quin valor social hi té el català?
- Com parlen entre ells els interlocutors que es consideren catalanoparlants (català llengua habitual)? En tots els contextos?
- Quan un interlocutor comença parlant català i l'altre respon en l'altra llengua, com prossegueix la conversa? Qui s'adapta a qui?
- Quan un interlocutor comença parlant l'altra llengua i li responen en català, com prossegueix la conversa? Qui s'adapta a qui?
- Quin percentatge de població manifesta usar el català en l'àmbit familiar?
- Quin percentatge de població utilitza el català en les seves relacions habituals?

Un cop feta la descripció de la situació, cada participant farà la seva valoració i procurarà de formular unes propostes o mesures concretes d'intervenció.

Participants:

EMILI BOIX, Universitat de Barcelona.

JOAN MELIÀ, Universitat de les Illes Balears.

BRAULI MONTOLYA, Universitat d'Alacant, IEC.

JOAN PEYTAVÍ, Universitat de Perpinyà, IEC.